

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Медичний інститут

Кафедра анатомії, клінічної анатомії і оперативної хірургії,
патоморфології та судової медицини

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор
Іщенко Н.М.

“ ” _____ 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕРАПЕВТИЧНА СТОМАТОЛОГІЯ

3 КУРС (V, VI СЕМЕСТРИ)

БЛОКИ НАВЧАЛЬНИХ РОЗДІЛІВ № 1, 2

Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність 221 «Стоматологія»

Розробник	Єлінська А. М.	_____
Зав. кафедри розробника	Черно В. С.	_____
Гарант освітньої програми	Єлінська А.М..	_____
Директор інституту	Грищенко Г.В.	_____
Начальник НМВ	Алексеева А О.	_____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни
Найменування дисципліни	Терапевтична стоматологія
Галузь знань	22 «Охорона здоров'я»
Спеціальність	221 «Стоматологія»
Спеціалізація (якщо є)	
Освітня програма	Стоматологія
Рівень вищої освіти	Магістр
Статус дисципліни	Нормативна
Курс навчання	3-й
Навчальний рік	2022-2023
Номери семестрів:	Денна форма
	5, 6-й
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	7 кредитів/ 210 год.
Структура курсу: – лекції – практичні заняття (півгрупові) – годин самостійної роботи студентів	Денна форма
	36 год.
	70 год.
	104 год.
Відсоток аудиторного навантаження	55%
Мова викладання	Українська
Форма проміжного контролю (якщо є)	Залік – 5-й семестр
Форма підсумкового контролю	Залік – 6-й семестр

2. Мета, завдання та заплановані результати навчання

Метою навчальної дисципліни «Терапевтична стоматологія» є підготовка лікаря-стоматолога, здатного діагностувати, профілакувати і лікувати захворювання зубів каріозного та некаріозного походження.

Завдання навчання є: вміння проводити обстеження стоматологічного хворого, виявляти у нього провідні синдроми і симптоми, обґрунтовувати і формулювати попередній діагноз; аналізувати результати обстеження стоматологічного хворого та проводити диференціальну діагностику, формулювати остаточний діагноз основних одонтологічних захворювань, виявляти та ідентифікувати прояви соматичних, інфекційних захворювань в порожнині рота, визначати характер та принципи лікування пацієнтів в клініці терапевтичної стоматології, виявляти різні клінічні варіанти перебігу та ускладнення найбільш поширених стоматологічних захворювань, проводити їх первинну та вторинну профілактику.

Передумови вивчення дисципліни (міждисциплінарні зв'язки). «Терапевтична стоматологія» як дисципліна: базується на попередньо отриманих студентами знаннях з:

анатомії людини: онтогенез органів та тканин порожнини рота, топографо-анатомічна будова зубо-щелепної системи людини, а саме кісток лицевого черепа, скронево-нижньощелепного суглоба, жувальних та м'язових м'язів, клініко-анатомічні особливості зубів, їх кровопостачання та інервація; інтерпретація статевих, вікових та індивідуальних особливостей будови тканин зуба, органів та тканин порожнини рота та організму людини в цілому;

гістології, цитології, ембріології: гістогенез органів і тканин порожнини рота людини, їх мікроскопічна будова, зміни в різні вікові періоди, а також в умовах фізіологічної та репаративної регенерації;

біологічної хімії: біохімічний склад твердих тканин зуба, слини; біохімія обмінних процесів в нормі і при патології; ферментативна система слини та ротової рідини; вплив вітамінів та гормонів на обмінні процеси;

нормальної та патологічної фізіології: порожнина рота як початковий відділ травної системи; рефлекторна діяльність та сенсорні процеси органів ротової порожнини; жування, його особливості, визначення повноцінності жувального апарату; склад та функції слини та ротової рідини;

медичної і біологічної фізики: основи матеріалознавства, властивості матеріалів різних груп; біофізичні основи гальванізму; реографія; біофізика м'язового скорочення; вивчення параметрів основних фізичних факторів, які використовуються з діагностичною та лікувальною метою;

мікробіології, вірусології та імунології: біологічні властивості патогенних та непатогенних мікроорганізмів, вірусів та закономірностей їх взаємодії з макроорганізмом, з популяцією людини і зовнішнім середовищем; основні механізми формування імунної відповіді організму людини; мікрофлора порожнини рота людини; бактеріальні етіологічні фактори карієсу та його ускладнень, їх тинкторіальні властивості;

оперативної хірургії та топографічної анатомії: топографія органів та тканин ротової порожнини; оперативні втручання на органах і тканинах порожнини рота; топографічна анатомія кровоносних, лімфатичних судин, нервів щелепно-лицьової ділянки;

фармакології: механізм дії різних груп лікарських речовин, які використовуються в стоматологічній практиці; правила пропису рецептів.

пропедевтики терапевтичної стоматології: клінічні особливостей анатоμο-гістологічної будови зубів, тканин та органів порожнини рота, організації та обладнання стоматологічного кабінету, матеріалознавства в терапевтичній стоматології, способів та технік препарування та пломбування каріозних порожнин, етапів ендодонтичного лікування зубів та пломбування кореневих каналів.

Очікувані результати навчання. В результаті вивчення дисципліни студенти мають:

ЗНАТИ:

— клінічні особливості анатоμο-гістологічної будови зубів, пародонта, слизової оболонки та органів порожнини рота;

- класифікації хвороб зубів (карієсу та його ускладнень, некаріозних уражень твердих тканин зуба);
- основні методи обстеження стоматологічних хворих;
- клінічні ознаки одонтологічних захворювань;
- основні клінічні та біохімічні показники норми біологічних рідин організму людини;
- принципи проведення диференційної діагностики одонтологічних захворювань;
- принципи та етапи лікування стоматологічних хворих;
- види, рівні та заходи профілактики хвороб зубів.
- основні ознаки невідкладних станів на стоматологічному прийомі та за будь-яких обставин (вдома, на вулиці, у лікувальній установі);
- тактику, алгоритми надання екстреної медичної допомоги на стоматологічному прийомі та за будь-яких обставин в умовах обмеженого часу;

ВМІТИ:

- проводити обстеження стоматологічного хворого;
- аналізувати зміни в будові твердих тканин зуба, пульпи, періодонта, пародонта, слизової оболонки порожнини рота, що пов'язані з віком та патологічними станами;
- обґрунтовувати і формулювати попередній діагноз;
- проводити диференціальну діагностику;
- аналізувати результати обстеження стоматологічного хворого;
- визначати клінічний діагноз основних захворювань зубів каріозного та не каріозного походження та його ускладнень;
- виявити та ідентифікувати прояви соматичних, інфекційних захворювань в порожнині рота;
- визначити характер та принципи лікування пацієнтів у клініці терапевтичної стоматології;
- виявити різні клінічні варіанти та ускладнення найбільш поширених одонтологічних захворювань;
- проводити первинну та вторинну профілактику найбільш поширених захворювань у клініці терапевтичної стоматології.
- Визначити необхідний режим праці та дієти при лікуванні стоматологічних захворювань у клініці терапевтичної стоматології;
- визначити діагноз невідкладного стану;
- визначити тактику та надання екстреної медичної допомоги;
- організувати проведення лікувально-евакуаційних заходів.

Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (інтегральна, загальні, спеціальні)

Розроблена програма відповідає *освітньо-професійній програмі (ОПП) «Стоматологія»* та Згідно з вимогами Стандарту дисципліна забезпечує набуття студентами компетентностей:

Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (інтегральна, загальні, фахові):

Інтегральна:

Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі охорони здоров'я за спеціальністю 221 «Стоматологія» у професійній діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні: (ЗК) – ЗК-1– ЗК-11, ЗК-13, ЗК-14, ЗК-17, ЗК-19:

ЗК-1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК-3. Здатність застосовувати знання у практичній діяльності.

ЗК-4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК-5. Здатність спілкуватися англійською мовою.

ЗК-6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК-7. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-8. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК-9. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК-10. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК-11. Здатність працювати в команді.

ЗК-13. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК-14. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-17. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК-19. Навички здійснення безпечної діяльності.

Фахові: (ФК) – ФК-1 – ФК-3, ФК-7, ФК-8, ФК-14:

ФК-1. Спроможність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні данні.

ФК-2. Спроможність інтерпретувати результат лабораторних та інструментальних досліджень.

ФК-3. Спроможність діагностувати: визначати попередній, клінічний, остаточний, супутній діагноз, невідкладні стани.

ФК-7. Спроможність визначати тактику ведення пацієнтів із захворюваннями органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої області з супутніми соматичними захворюваннями.

ФК-8. Спроможність виконувати медичні та стоматологічні маніпуляції.

ФК-14. Спроможність ведення нормативної медичної документації.

Відповідно до освітньо-професійної програми очікувані **програмні результати навчання (ПРН)** включають вміння **ПРН1– ПРН11, ПРН13– ПРН16, ПРН18–ПРН24:**

ПРН 1. Виділяти та ідентифікувати провідні клінічні симптоми та синдроми (за списком 1); за стандартними методиками, використовуючи попередні дані анамнезу хворого, дані огляду хворого, знання про людину, її органи та системи, встановлювати вірогідний нозологічний або синдромний попередній клінічний діагноз стоматологічного захворювання (за списком 2).

ПРН 2. Збирати інформацію про загальний стан пацієнта, оцінювати психомоторний та фізичний розвиток пацієнта, стан органів щелепно-лицевої ділянки, на підставі результатів лабораторних та інструментальних досліджень оцінювати інформацію щодо діагнозу (за списком 5).

ПРН 3. Призначати та аналізувати додаткові (обов'язкові та за вибором) методи обстеження (лабораторні, рентгенологічні, функціональні та/або інструментальні) за списком 5, пацієнтів із захворюваннями органів і тканин ротової порожнини і щелепно-лицевої області для проведення диференційної діагностики захворювань (за списком 2).

ПРН 4. Визначати остаточний клінічний діагноз дотримуючись відповідних етичних і юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення та логічного аналізу отриманих суб'єктивних і об'єктивних даних клінічного, додаткового обстеження, проведення диференційної діагностики під контролем лікаря-керівника в умовах лікувальної установи (за списком 2.1).

ПРН 5. Встановлювати діагноз невідкладних станів за будь-яких обставин (вдома, на вулиці, у лікувальній установі), в умовах надзвичайної ситуації, воєнного стану, нестачі інформації та обмеженого часу (за списком 4).

ПРН 6. Планувати та втілювати заходи профілактики стоматологічних захворювань серед населення для запобігання розповсюдження стоматологічних захворювань.

ПРН 7. Аналізувати епідеміологічний стан та проводити заходи масової й індивідуальної, загальної та локальної медикаментозної та немедикаментозної профілактики стоматологічних захворювань.

ПРН 8. Визначати підхід, план, вид та принцип лікування стоматологічного захворювання (за списком 2) шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН 9. Визначати характер режиму праці, відпочинку та необхідної дієти при лікуванні стоматологічних захворювань (за списком 2) на підставі попереднього або остаточного клінічного діагнозу шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН 10. Визначати тактику ведення стоматологічного пацієнта при соматичній патології (за

списком 3) шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН 11. Проводити лікування основних стоматологічних захворювань за існуючими алгоритмами та стандартними схемами під контролем лікаря-керівника в умовах лікувальної установи (за списком 2.1).

ПРН 13. Визначати тактику надання екстреної медичної допомоги, використовуючи рекомендовані алгоритми, за будь-яких обставин на підставі діагнозу невідкладного стану в умовах обмеженого часу (за списком 4).

ПРН 14. Аналізувати та оцінювати державну, соціальну та медичну інформацію з використанням стандартних підходів та комп'ютерних інформаційних технологій.

ПРН 15. Оцінювати вплив навколишнього середовища на стан здоров'я населення в умовах медичного закладу за стандартними методиками.

ПРН 16. Формувати цілі та визначати структуру особистої діяльності на підставі результату аналізу певних суспільних та особистих потреб.

ПРН 18. Усвідомлювати та керуватися у своїй діяльності громадянськими правами, свободами та обов'язками, підвищувати загальноосвітній культурний рівень.

ПРН 19. Дотримуватися вимог етики, біоетики та деонтології у своїй фаховій діяльності.

ПРН 20. Організовувати необхідний рівень індивідуальної безпеки (власної та осіб, про яких піклується) у разі виникнення типових небезпечних ситуацій в індивідуальному полі діяльності.

ПРН 21. Виконувати медичні маніпуляції на підставі попереднього та/або остаточного клінічного діагнозу (за списками 2, 2.1) для різних верств населення та в різних умовах (за списком 6).

ПРН 22. Виконувати медичні стоматологічні маніпуляції на підставі попереднього та/або остаточного клінічного діагнозу (за списками 2, 2.1) для різних верств населення та в різних умовах (за списком 7).

ПРН 23. Виконувати маніпуляції надання екстреної медичної допомоги, використовуючи стандартні схеми, за будь-яких обставин на підставі діагнозу невідкладного стану (за списком 4) в умовах обмеженого часу (за списками 6, 7).

ПРН 24. Розробляти заходи щодо організації, інтеграції надання стоматологічної допомоги населенню та проводити маркетинг медичних, в тому числі стоматологічних послуг в умовах функціонування закладу охорони здоров'я, його підрозділу, в конкурентному середовищі.

3. Програма навчальної дисципліни

Організація навчального процесу здійснюється за європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою (ЄКТС) та складає загалом 19 кредитів, що розподілені на 3-му курсі – 7 кредитів, 4-му – 7 кредитів, та на 5 курс навчання – 5 кредитів.

Програма навчальної дисципліни структурована у 5 блоків, що згрупували 13 розділів навчальної дисципліни.

Тематичний план лекцій (за блоками) із зазначенням основних питань, що розглядаються на лекціях 3 курсу

№ з/п	Тема лекції	Кількість годин
	Блок 1. Методи обстеження стоматологічного хворого. Ураження твердих тканин зубів	16
1	Обстеження стоматологічного хворого. Медична документація терапевтичного стоматологічного прийому. Історія хвороби як медичний, юридичний та науковий документ. 1. Загальні принципи обстеження стоматологічного пацієнта в клініці терапевтичної стоматології. 2. Схема обстеження стоматологічного хворого. 3. Суб'єктивне обстеження стоматологічного терапевтичного пацієнта. - характеристика больового синдрому;	4

	<ul style="list-style-type: none"> - виявлення особливостей анамнезу захворювання - збір даних анамнезу життя <p>4. Об'єктивне обстеження стоматологічного терапевтично-го пацієнта. Діагностичне значення та оцінка результатів огляду, зондування, перкусії, пальпації.</p> <p>5. Додаткові методи обстеження стоматологічного хворого. Їх значення для діагностики основних одонтологічних захворювань</p>	
2	<p>Карієс зуба. Визначення. Епідеміологія карієсу: розповсюдженість та інтенсивність карієсу, приріст інтенсивності. Етіологія та патогенез карієсу. Поняття карієсрезистентності та проникності емалі. Класифікація карієсу. Клініка, патоморфологія, діагностика та диференційна діагностика різних форм карієсу.</p> <p>1. Визначення поняття. Епідеміологія карієсу:</p> <ul style="list-style-type: none"> - поширеність; - інтенсивність; - приріст інтенсивності (захворюваність). <p>2. Етіологія карієсу, роль мікроорганізмів.</p> <p>3. Вплив чинників зовнішнього середовища на поширеність карієсу.</p> <p>4. Поняття карієсрезистентності. Значення кислотостійкості емалі.</p> <p>5. Сучасні уявлення про патогенез карієсу. Роль зубної бляшки.</p>	4
3.	<p>Лікування карієсу: види, вибір методу в залежності від клінічної форми. Ремінералізуюча терапія. Етапи лікування. Особливості лікування глибокого карієсу. Загальне та місцеве лікування множинного карієсу. Медикаментозні засоби та фізичні методи в комплексній терапії карієсу зубів.</p> <p>1. Обґрунтування вибору методу лікування.</p> <p>2. Ремінералізуюча терапія початкового карієсу.</p> <p>3. Етапи хірургічного лікування карієсу.</p> <p>4. Особливості лікування глибокого карієсу. Лікувальні прокладки: види, будова, механізм дії. Етапи та особливості проведення односеансного та двохсеансного лікування гострого глибокого карієсу.</p> <p>5. Загальне лікування множинного карієсу.</p>	4
4.	<p>Некаріозні ураження зубів. Класифікація за Патрикеевим. Патоморфологія, клініка та діагностика уражень, що виникають до- та після прорізування зубів. Лікування.</p> <p>1. Класифікація некаріозних дефектів зубів;</p> <p>2. Гіпоплазія емалі: етіологія, види, клініка, лікування;</p> <p>3. Гіперплазія емалі: види, клініка, лікування;</p> <p>4. Флюороз: етіологія, класифікація, клініка, лікування;</p> <p>5. Гіперестезія: види, клініка, лікування;</p> <p>6. Клиноподібний дефект: теорії розвитку, клініка, лікування;</p> <p>7. Ерозія твердих тканин зуба: клініка, лікування;</p> <p>8. Некроз твердих тканин зуба: типи, стадії, клініка;</p> <p>9. Травми зуба: види, клініка, лікування.</p>	4
	<p>Блок 2. Захворювання ендодонта (пульпіт та періодонтит). Етіологія, патогенез. Класифікація. Клініка, діагностика, диференціальна діагностика, лікування, профілактика.</p>	20
5.	<p>Пульпіт. Визначення поняття. Етіологія і патогенез пульпіту. Патоморфологія гострих і хронічних форм пульпіту. Класифікація пульпіту Ю.М. Гофунга, І.О. Симптомологія пульпіту. Характеристика і механізм виникнення больового синдрому. Клініка, діагностика гострих форм пульпіту.</p> <p>1. Визначення поняття.</p> <p>2. Клінічні особливості будови пульпи.</p> <p>3. Етіологія пульпіту. Шляхи проникнення інфекції в пульпу.</p> <p>4. Патогенез пульпіту.</p>	4

	<p>5. Класифікація пульльпіту.</p> <p>6. Загальна симптоматика гострих пульпітів.</p> <p>7. Клініка та патоморфологія гострих форм пульпіту.</p> <p>8. Основні диференційні ознаки гострих форм пульпіту.</p>	
6.	<p>Клініка, діагностика хронічних форм пульпіту та їх загострення. Внутрішньо- та позасиндромна диференціальна діагностика різних форм пульпітів.</p> <p>1. Класифікація хронічних форм пульпіту;</p> <p>2. Патоморфологія, клініка хронічних форм пульпіту:</p> <ul style="list-style-type: none"> - фіброзного; - гіпертрофічного; - конкрементозного; - гангренозного; <p>3. Патоморфологія і клініка загострення хронічних форм пульпіту.</p> <p>4. Основні диференційні ознаки хронічних форм пульпіту.</p>	2
7.	<p>Знеболення в терапевтичній стоматології.</p> <p>1. Проблема безболісного лікування в терапевтичній стоматології.</p> <p>2. Психологічна підготовка пацієнтів перед стоматологічним втручанням.</p> <p>3. Премедикація фармакологічними засобами.</p> <p>4. Види наркозу.</p> <p>5. Місцеві анестетики, які застосовуються в терапевтичній стоматології: групи, властивості, переваги сучасних анестетиків.</p> <p>6. Анестезії, що використовується для лікування основних одонтологічних захворювань зубів верхньої та нижньої щелеп: суть, показання, протипоказання, методика проведення.</p>	2
8.	<p>Лікування пульпіту біологічним, вітальним ампутаційним та екстирпаційним методами. Показання, послідовність та особливості етапів. Ефективність методів, ускладнення.</p> <p>1. Загальна характеристика методів лікування пульпіту.</p> <p>2. Біологічний метод лікування пульпіту: суть, показання до використання, етапи лікування.</p> <p>3. Лікувальні прокладки: групи, механізм дії, особливості використання.</p> <p>4. Вітальна ампутація: суть, показання до використання, етапи лікування.</p> <p>5. Вітальна екстирпація: суть, показання до використання, етапи лікування.</p> <p>6. Ефективність лікування пульпіту вітальними методами.</p>	2
9	<p>Девітальна екстирпація, ампутація та комбінований метод лікування пульпіту. Муміфікація, етапи проведення, ускладнення. Порівняльна характеристика різних методів лікування пульпіту.</p> <p>1. Методи лікування пульпіту.</p> <p>2. Медикаментозні засоби для девіталізації. Механізм їх дії, особливості використання.</p> <p>3. Девітальна екстирпація: визначення, показання до застосування, етапи виконання.</p> <p>4. Девітальна ампутація: визначення, показання до застосування, етапи виконання, ускладнення.</p> <p>5. Девітальний комбінований метод: визначення, показання до застосування, етапи виконання.</p> <p>Ефективність лікування пульпіту девітальними методами.</p>	2
10	<p>Периодонтит. Етіологія і патогенез. Класифікація періодонтиту. Патоморфологія, клініка, діагностика, диференційна діагностика гострих форм періодонтиту.</p> <p>1. Анатомічна і гістологічна будова періодонта. Функції періодонта.</p> <p>2. Етіологія періодонтитів: а) інфекційного;</p> <p>б) травматичного;</p> <p>в) медикаментозного.</p>	2

	<p>3. Патогенез інфекційних і неінфекційних форм періодонтитів.</p> <p>4. Принципи класифікації запалення періодонта.</p> <p>5. Класифікація періодонтитів:</p> <p>а) І.Г. Лукомського,</p> <p>б) М. І. Грошикова ,</p> <p>в) С. А. Вайндруха.</p> <p>6. Патоморфологія та клініка гострих форм періодонтитів.</p> <p>7. Диференціальна діагностика гострих форм періодонтиту.</p>	
11	<p>Патоморфологія, клініка, діагностика, диференційна діагностика хронічних форм та загострення хронічного періодонтиту. Значення рентгенологічного методу діагностики.</p> <p>1. Етіологія та патогенез хронічних форм періодонтиту.</p> <p>2. Патоморфологія та клініка хронічного гранулюючого періодонтиту;</p> <p>3. Патоморфологія та клініка хронічного гранульоматозного періодонтиту;</p> <p>4. Патоморфологія та клініка хронічного фіброзного періодонтиту;</p> <p>5. Загострення хронічних форм періодонтиту: причини, клінічні прояви.</p> <p>6. Диференціальна діагностика хронічних форм періодонтиту та їх загострення.</p>	2
12	<p>Лікування періодонтиту. Загальні принципи лікування та етапи використання сучасних технологій при лікуванні періодонтиту. Невідкладна допомога.</p> <p>1. Методи лікування періодонтиту.</p> <p>2. Принцип лікування періодонтиту.</p> <p>3. Вплив на макроканал і його відгалуження.</p> <p>4. Вплив на систему мікроканалів.</p> <p>5. Вплив на періапикальні тканини при лікуванні періодонтиту.</p> <p>6. Етапи лікування гострого гнійного верхівкового періодонтиту.</p> <p>Невідкладна допомога.</p> <p>7. Особливості лікування хронічних деструктивних форм періодонтиту.</p> <p>8. Особливості вибору пломбувального матеріалу для пломбування корневих каналів.</p> <p>9. Показання до односеансного методу лікування періодонтиту.</p>	4
	РАЗОМ	36

**Тематичний план практичних занять за Блоками і Розділами
із зазначенням основних питань, що розглядаються на практичному занятті**

V семестр

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Блок 1: «Методи обстеження стоматологічного хворого. Ураження твердих тканин зубів»	30
	Розділ 1. «Обстеження стоматологічного хворого з одонтопатологією»	12
1	<p>Організація стоматологічної допомоги в Україні. Структура стоматологічної поліклініки та її терапевтичного відділення. Задачі терапевтичної стоматології, взаємозв'язок із загальними клінічними та стоматологічними дисциплінами.</p> <ul style="list-style-type: none"> - задачі терапевтичної стоматології; - взаємозв'язок з загальними клінічними та стоматологічними дисциплінами; - структура стоматологічної поліклініки: основні та додаткові підрозділи; <p>Структура терапевтичного відділення; Оснащення робочого місця лікаря-стоматолога: універсальні стоматологічні установки та крісла. Техніка безпеки. Етика та деонтологія в стоматології. Ятрогенні захворювання.</p> <p><i>Невідкладні стани на стоматологічному прийомі: причини виникнення, клінічні</i></p>	2

	<p><i>прояви, лікарська допомога (самостійна робота). *</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - оснащення робочого місця лікаря-стоматолога: універсальні установки та зуболікарські крісла; - техніка безпеки роботи в терапевтичному кабінеті; - основні правила етики та деонтології при проведенні прийому пацієнтів; - клінічні прояви та лікарська допомога при невідкладних станах: <ul style="list-style-type: none"> - непритомність; - колапс, - алергологічний шок, - гіпертонічний криз, - гостра серцева недостатність тощо. 	
2	<p>Схема обстеження стоматологічного хворого. Суб'єктивне обстеження: скарги, анамнез захворювання та життя. Характеристика больового синдрому при різних ураженнях зубів.</p> <ul style="list-style-type: none"> - схема обстеження стоматологічного пацієнта; - принципи обстеження стоматологічного пацієнта; - дослідження больового синдрому при одонтопатології; - послідовність збору анамнезу захворювання пацієнта; - послідовність збору анамнезу життя пацієнта. <p>Клінічні методи обстеження, їх значення для діагностики захворювань порожнини рота: огляд (зовнішній, обличчя пацієнта, присінка, власне порожнини рота, зубних рядів).</p> <ul style="list-style-type: none"> - методика та послідовність проведення, інформативність, основних об'єктивних методів обстеження; - проведення зовнішнього огляду пацієнта та оцінка його стану в нормі і при патології; - проведення огляду та оцінка стану обличчя в нормі і при патології; - обстеження та оцінка стану регіональних лімфатичних вузлів; - проведення огляду та оцінка стану присінок порожнини рота в нормі і при патології. - проведення огляду та оцінка стану власне порожнини рота та зубних рядів в нормі і при патології; - зубні формули. 	2
3	<p>Обстеження місця захворювання (Locus morbi): огляд ураженого зуба, зондування, перкусія, пальпація.</p> <ul style="list-style-type: none"> - оцінка стану ураженого зуба за результатом огляду; - проведення та оцінка зондування тканин ураженого зуба; - проведення та оцінка горизонтальної та вертикальної перкусії ураженого зуба; - проведення та оцінка пальпації слизової оболонки в області проекції верхівки кореня ураженого зуба. <p>Допоміжні методи обстеження хворого: термодіагностика, електроодонтодіагностика, карієс маркування: методика проведення, інтерпретація результатів.</p> <ul style="list-style-type: none"> - суть, показання, методика проведення термодіагностики, інтерпретація її результатів; - суть, показання, методика проведення електроодонтодіагностики (ЕОД), інтерпретація її результатів; - суть, показання, методика проведення карієс-маркування (вітальне фарбування) та інтерпретація його результатів. 	2

4.	<p>Рентгенологічна, люмінесцентна та транслюмінаційна діагностика, комп'ютерна томографія: показання, особливості проведення. Діагностичні тести: з анестезією та на препарування. Методика визначення тригерних зон та обстеження місць виходу периферичних гілок трійчастого нерва. Лабораторні методи обстеження стоматологічного пацієнта. Інтерпретація результатів аналізів ротової рідини, крові, сечі тощо.</p> <ul style="list-style-type: none"> - суть, показання, види рентгенологічного обстеження пацієнта, інтерпретація його результатів; - комп'ютерна томографія в стоматології: можливості, показання до призначення; - суть, показання, методика проведення люмінесцентної діагностики, інтерпретація її результатів; - суть, показання, методика проведення транслюмінаційної діагностики, інтерпретація її результатів; - визначення кількісної світлової флюоресценції; - суть та методика проведення діагностичних тестів: тест з анестезією, тест на препарування; - методика визначення тригерних зон та обстеження місць виходу периферичних гілок трійчастого нерва; - визначення омичного опору твердих тканин зуба; - оцінка аналізів сечі, загального аналізу крові, аналізу крові на цукор, біохімічного аналізу крові, рН ротової рідини тощо. <p>Медична документація терапевтичного прийому (форми № 043/о, № 037/о, № 039-2/о) згідно наказу МОЗ № 110 від 14.02.12 р. та № 527 от 28.07.2014 р.: правила заповнення, оформлення направлень на додаткові дослідження тощо. Медична карта стоматологічного хворого – медичний, науковий та юридичний документ.</p>	2
5	<p>Гігієна порожнини рота та її значення в комплексній профілактиці захворювань органів порожнини рота і організму в цілому. Мікробна біоплівка. Механізм утворення. Структура, властивості, склад мікрофлори. Методи індикації мікробної біоплівки: фарбування, ПІ за Федоровим-Володкіною, Green-Vermillion, індекс ефективності гігієни порожнини рота (Podshadley, Haley).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Фактори які впливають на стан гігієни ротової порожнини; - Значення гігієни в профілактиці стоматологічних захворювань; - засоби та методи гігієни порожнини рота; - механізм утворення, структура, властивості, склад мікробної біоплівки; - методи індикації мікробної біоплівки: використання барвників, інтерпретація результату; - методика визначення гігієнічного індексу за Федоровим- Володкіною; - методика визначення гігієнічного індексу за Green- Vermillion; <p>метода оцінки індексу ефективності гігієни порожнини рота (Podshadley, Haley).</p>	2
6	<p>Способи видалення зубних відкладень: ручний, апаратний (звуковий, ультразвуковий), повітряно-абразивний, комбінований. Хімічний контроль біоплівки. Алгоритм професійної гігієни порожнини рота.</p> <ul style="list-style-type: none"> - види, механізм утворення зубних відкладень; - способи видалення мінералізованих та немінералізованих зубних відкладень; - суть, етапи проведення (алгоритм) професійної гігієни порожнини рота; видалення мінералізованих зубних відкладень ручним способом: інструменти для скейлінгу (кюрети Лангера, набір крючків Закса тощо); - видалення зубних відкладень повітряно-абразивним способом (Air flow); - видалення зубних відкладень апаратним (звуковим, ультразвуковим) способом; 	2

	- хімічний контроль біоплівки.	
	Розділ 2. «Карієс та некаріозні ураження зубів»	18
7	<p>Карієс зуба. Визначення поняття. Статистичні показники карієсу. Класифікація карієсу. Сучасні уявлення про етіологію і патогенез карієсу.</p> <p>Теорії розвитку карієсу: суть переваги та недоліки. Вклад вчених: Міллера, Д.А. Ентіна, І.Г. Лукомського, А.Е. Шарпенана, А.І. Рибаківа, П.А. Леуса, В.К. Леонтьєва, В.Р. Окушко, Е.В. Боровського та ін. (самостійна робота).</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначення карієсу; - класифікація карієсу; - епідеміологічні показники карієсу, методика їх визначення, оцінка результатів; - роль зубної бляшки в патогенезі карієса; <p>сучасне трактування механізму демінералізації твердих тканин зуба.</p> <p>Поняття структурної та функціональної резистентності твердих тканин зуба. Визначення резистентності емалі (ТЕР-тест, КОШРЕ).</p> <ul style="list-style-type: none"> - поняття структурної резистентності твердих тканин зуба. - поняття функціональної резистентності твердих тканин зуба. - методика проведення та інтерпретація результатів ТЕР-теста; - методика проведення та інтерпретація результатів КОШРЕ теста. 	2
8	<p>Гострий і хронічний початковий карієс (у стадії плями). Патоморфологія, клініка, діагностика, диференціальна діагностика.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Патоморфологічні зміни в емалі при гострому і хронічному початковому карієсі; - клініка та діагностика гострого початкового карієсу; - клініка та діагностика хронічного початкового карієсу; - внутрішньосиндромна диференціальна діагностика гострого та хронічного початкового карієсу; - позасиндромна диференціальна діагностика гострого та хронічного початкового карієсу. <p>Лікування гострого та хронічного початкового карієсу. Медикаментозні засоби: групи, властивості, особливості використання. Методики проведення ремінералізуючої терапії.</p> <ul style="list-style-type: none"> - обґрунтування можливості консервативного методу лікування карієсу. - етапи лікування гострого початкового карієсу; - методики ремінералізуючої терапії початкового карієсу. <p>особливості лікування хронічного початкового карієсу.</p>	2
9	<p>Гострий, хронічний поверхневий та середній карієс: патоморфологія, клініка, діагностика, диференціальна діагностика, лікування.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Патоморфологічні зміни в емалі при гострому і хронічному поверхневому карієсі; - клініка та діагностика гострого поверхневого карієсу; - клініка та діагностика хронічного поверхневого карієсу; - внутрішньосиндромна диференціальна діагностика гострого та хронічного поверхневого карієсу; - позасиндромна диференціальна діагностика гострого та хронічного поверхневого карієсу. <ul style="list-style-type: none"> - Патоморфологічні зміни в емалі при гострому і хронічному середньому карієсі; - клініка та діагностика гострого середнього карієсу; - клініка та діагностика хронічного середнього карієсу; <p>етапи лікування гострого та хронічного поверхневого та середнього карієсу.</p>	2

10.	<p>Гострий та хронічний глибокий карієс: патоморфологія, клініка, діагностика, внутрішньо- та позасиндромна диференціальна діагностика.</p> <ul style="list-style-type: none"> - патоморфологічні зміни в емалі при гострому і хронічному глибокому карієсі; - клініка та діагностика гострого глибокого карієсу; - клініка та діагностика хронічного глибокого карієсу; - внутрішньосиндромна диференціальна діагностика гострого та хронічного глибокого карієсу; - позасиндромна диференціальна діагностика гострого та хронічного глибокого карієсу. <p>Односеансний та двохсеансний методи лікування гострого глибокого карієсу. Лікувальні прокладки: групи, властивості, методики використання. Лікування хронічного глибокого карієсу.</p> <p>Етапи лікування гострого глибокого карієсу;</p> <p>Групи, склад, механізм дії, методика приготування та накладання лікувальних паст;</p> <p>Етапи лікування хронічного глибокого карієсу.</p>	2
11	<p>Квітучий (множинний) карієс: причини розвитку, патоморфологія, клініка, діагностика.</p> <ul style="list-style-type: none"> - причини найгострішого перебігу карієсу; - патоморфологія, клініка та діагностика множинного карієсу; - диференціальна діагностика квітучого карієсу. <p>Лікування квітучого (множинного) карієсу: загальне та місцеве. Лікувальні засоби: групи, дозування, способи використання.</p> <ul style="list-style-type: none"> - принципи лікування квітучого карієсу; - особливості загального лікування квітучого карієсу; - основні групи медикаментозних засобів, їх дозування та прописи для загального лікування квітучого карієсу; - особливості етапів місцевого лікування квітучого карієсу. 	2
12	<p>Некаріозні ураження зубів. Класифікація В.К. Патрикєєва. Патоморфологія, клініка та діагностика некаріозних уражень, що виникають до прорізування зубів: гіпоплазія, гіперплазія, ендемічний флюороз, аномалії розвитку зубів. Лікування.</p> <p><i>Зміни кольору зубів (дисколорити) та методи їх усунення (самостійна робота). *</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - класифікація некаріозних уражень зубів; - етіологія, патогенез некаріозних уражень зубів, що виникають до прорізування зубів; - клініка, диференційна діагностика гіпоплазії емалі; - клініка, диференційна діагностика гіперплазії емалі; - клініка, диференційна діагностика аномалій розвитку зубів (зуби Гетченсона, Фурньє, Пфлюгера тощо); - класифікація флюорозу зубів за А.К. Ніколішиним - клініка, диференційна діагностика різних форм флюорозу зубів; - основні принципи профілактики некаріозних уражень зубів, що виникають до прорізування зубів; - методи та етапи лікування некаріозних уражень зубів, що виникають до прорізування. 	2

13	<p>Патоморфологія, клініка, діагностика та лікування некаріозних уражень, що виникають після прорізування зубів: ерозія емалі, клиноподібний дефект, підвищена стертість, некроз твердих тканин зуба. Травма зубів. Гіперестезія твердих тканин зубів. Сучасні десенситайзери: групи, склад, властивості, методики використання. <i>Диференційна діагностика різних форм карієсу та некаріозних уражень зубів (самостійна робота).</i> *</p> <ul style="list-style-type: none"> - класифікація некаріозних уражень зубів; - етіологія, патогенез некаріозних уражень зубів, що виникають після прорізування зубів; - клініка, диференційна діагностика ерозії емалі; - клініка, диференційна діагностика клиноподібного дефекту; - види, клініка, диференційна діагностика підвищеної стертості зубів; - клініка, диференційна діагностика хімічного некрозу твердих тканин зуба; - класифікація, клініка травм зубів; - основні принципи профілактики некаріозних уражень зубів, що виникають після прорізування зубів; - методи та етапи лікування некаріозних уражень зубів, що виникають після прорізування; - механізм дії, методики використання сучасних груп десенситайзерів при лікуванні клиноподібних дефектів, ерозії емалі, патологічної стертості твердих тканин зуба. 	2
14	<p>Помилки та ускладнення в діагностиці та лікуванні карієсу. Вторинний карієс депульпованих та недепульпованих зубів: причина, клініка, діагностика, лікування, профілактика.</p> <ul style="list-style-type: none"> - помилки та ускладнення в діагностиці карієсу та некаріозних уражень зубів; - помилки та ускладнення на етапах лікування карієсу та некаріозних уражень зубів; - патоморфологія, клініка, діагностика, диференціальна діагностика вторинного карієсу депульпованих та недепульпованих зубів; - етапи лікування вторинного карієсу депульпованих та недепульпованих зубів. 	2
15	<p>Підсумковий контроль практичних навичок Блоку 1.</p> <ul style="list-style-type: none"> - етапи обстеження стоматологічного хворого; - етапи лікування карієсу та не каріозних уражень зубів. 	2
РАЗОМ		30

VI семестр

	Блок 2: «Захворювання ендодонта (пульпіт, періодонтит). Етіологія, патогенез. Класифікація. Клініка, діагностика, лікування, профілактика»	40
	Розділ 3 “Пульпіт”.	16
1	<p>Пульпіт. Етіологія, патогенез, класифікація (Є.М. Гофунг, КМІ (Е.С. Яворська, Л.І.Урбанович, 1964), МКХ-10), їх позитивні якості та недоліки. Поняття зворотніх та незворотніх форм. Гострий травматичний пульпіт: патоморфологія, клініка, діагностика.</p> <ul style="list-style-type: none"> - причини розвитку запалення пульпи; - патогенез гострих і хронічних форм пульпіту; - класифікації пульпітів (Є.М. Гофунг, Е.С. Яворська, Л.І.Урбанович, 1964, МКХ-10), їх відмінності, позитивні сторони та недоліки; - патоморфологія, клініка, діагностика гострого травматичного пульпіту; - диференціальна діагностику гострого травматичного пульпіту. 	2

2.	<p>Гіперемія пульпи та гострий обмежений пульпіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> - причини розвитку гострого запалення пульпи; - механізм розвитку гострого запалення пульпи; - патоморфологія, клініка, діагностика гіперемії пульпи; - патоморфологія, клініка, діагностика гострого обмеженого пульпіту; - внутрішньосиндромна диференціальна діагностика гіперемії пульпи та гострого обмеженого пульпіту; - позасиндромна диференціальна діагностика гіперемії пульпи та гострого обмеженого пульпіту. <p>Гострий дифузний пульпіт: патоморфологія, клініка, діагностика, диференціальна діагностика.</p> <ul style="list-style-type: none"> - патоморфологія, клініка, діагностика гострого дифузного пульпіту; - внутрішньосиндромна диференціальна діагностика гострого дифузного пульпіту; - позасиндромна диференціальна діагностика гострого дифузного пульпіту. <p>Гострий гнійний пульпіт: патоморфологія, клініка, діагностика, диференціальна діагностика.</p> <ul style="list-style-type: none"> - патоморфологія, клініка, діагностика гострого гнійного пульпіту; - внутрішньосиндромна диференціальна діагностика гострого гнійного пульпіту; - позасиндромна диференціальна діагностика гострого гнійного пульпіту. 	2
3.	<p>Хронічний фіброзний пульпіт: патоморфологія, клініка, діагностика, диференціальна діагностика.</p> <ul style="list-style-type: none"> - причини розвитку хронічного запалення пульпи; - механізм розвитку хронічного запалення пульпи; - патоморфологія, клініка, діагностика хронічного фіброзного пульпіту; - внутрішньосиндромна диференціальна діагностика хронічного фіброзного пульпіту; - позасиндромна диференціальна діагностика хронічного фіброзного пульпіту. <p>Хронічний гіпертрофічний пульпіт: патоморфологія, клініка, діагностика, диференціальна діагностика.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Патоморфологічні форми хронічного гіпертрофічного пульпіту, їх відмінності; - клініка, діагностика хронічного гіпертрофічного пульпіту; - внутрішньосиндромна диференціальна діагностика хронічного гіпертрофічного пульпіту; - позасиндромна диференціальна діагностика хронічного гіпертрофічного пульпіту. 	2
4.	<p>Хронічний гангренозний пульпіт: патоморфологія, клініка, діагностика, диференціальна діагностика.</p> <ul style="list-style-type: none"> - патоморфологічні зміни при хронічному гангренозному пульпіті; - клініка, діагностика хронічного гангренозного пульпіту; - внутрішньосиндромна диференціальна діагностика хронічного гангренозного пульпіту; - позасиндромна диференціальна діагностика хронічного гангренозного пульпіту. <p>Хронічний конкрементозний пульпіт: патоморфологія, клініка, діагностика, диференціальна діагностика. Кореневий пульпіт (стан після неповного видалення пульпи): клініка, діагностика.</p> <ul style="list-style-type: none"> - патоморфологічні форми хронічного конкрементозного пульпіту, види конкрементів, відмінності їх будови та розташування; - клініка, діагностика хронічного конкрементозного пульпіту; 	2

	<ul style="list-style-type: none"> - внутрішньосиндромна диференціальна діагностика хронічного конкрементозного пульпіту; - позасиндромна диференціальна діагностика хронічного конкрементозного пульпіту; - причини розвитку кореневого пульпіту; - клініка кореневого пульпіту; <p>внутрішньосиндромна та позасиндромна диференціальна діагностика кореневого пульпіту.</p>	
5.	<p>Загострення хронічного пульпіту: патоморфологія, клініка, діагностика диференціальна діагностика.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Причини розвитку загострення хронічного пульпіту, місцеві та загальні фактори; - клініка, діагностика загострення хронічного пульпіту; - внутрішньосиндромна диференціальна діагностика загострення хронічного пульпіту; - позасиндромна диференціальна загострення хронічного пульпіту. <p>Знеболення при лікуванні пульпіту: види, показання. Групи анестетиків, механізм дії, порівняльна характеристика щодо ефективності та токсичності. Премедикація: поняття, лікарські речовини, особливості проведення.</p> <ul style="list-style-type: none"> - показання, методики проведення різних видів знеболення при лікуванні пульпіту; <p>механізм дії анестетиків, можливі ускладнення.</p>	2
6.	<p>Методи лікування пульпіту. Обґрунтування вибору методу лікування пульпіту залежно від форми, перебігу та загального стану пацієнта. Консервативний метод лікування пульпіту (біологічний): суть, показання до застосування. Етапи лікування. Лікувальні прокладки: групи, властивості, склад та пропис комбінованих лікувальних паст. Ефективність та можливі ускладнення.</p> <ul style="list-style-type: none"> - види методів лікування пульпіту: консервативний та хірургічні; - суть різних методів лікування пульпіту, обґрунтування їх вибору в залежності від форми, перебігу та загального стану організму; - суть, показання та протипоказання до проведення біологічного метода лікування пульпіту; - етапи проведення біологічного метода лікування пульпіту; - групи, властивості, механізм дії лікувальних паст, можливі ускладнення; - ефективність та ускладнення при лікуванні пульпіту біологічним методом. <p>Вітальний ампутаційний метод лікування пульпіту: суть, показання, етапи проведення. Ефективність методу.</p> <ul style="list-style-type: none"> - суть, показання та протипоказання до проведення вітальної ампутації при лікуванні пульпіту; - етапи лікування пульпіту методом вітальної ампутації; - групи, властивості, механізм дії лікувальних паст, що використовуються для лікування пульпіту методом вітальної ампутації - ефективність та ускладнення при лікуванні пульпіту методом вітальної ампутації. <p>Вітальний екстирпаційний метод лікування пульпіту: суть, показання, етапи проведення. Ефективність методу, можливі ускладнення. Діатермокоагуляція. Показання, методика проведення, ускладнення.</p> <ul style="list-style-type: none"> - суть, показання та протипоказання до проведення вітальної екстирпації при лікуванні пульпіту; - етапи ендодонтного лікування пульпіту методом вітальної екстирпації; - методи визначення вусть корневих каналів; 	2

	<ul style="list-style-type: none"> - механізм дії лікарських речовин антисептичної та гемостатичної дії; - методи інструментальної обробки кореневих каналів; - вибір силера при пломбуванні кореневих каналів; - методи пломбування кореневих каналів; <p>ефективність та ускладнення при лікуванні пульпіту методом вітальної екстирпації.</p>	
7.	<p>Девітальна екстирпація пульпи: суть, показання, етапи лікування. Медикаментозні засоби для девіталізації пульпи: показання до застосування, механізм дії, особливості використання. Можливі ускладнення та методи їх усунення. Ефективність методу.</p> <ul style="list-style-type: none"> - суть, показання та протипоказання до проведення девітальної екстирпації при лікуванні пульпіту; - механізм дії девіталізуючих паст; - правила накладання девіталізуючих паст, можливі ускладнення. - Етапи ендодонтисного лікування пульпіту методом девітальної екстирпації; - методи визначення вусть кореневих каналів; - методи інструментальної обробки кореневих каналів; - вибір силера при пломбуванні кореневих каналів; - методи пломбування кореневих каналів; <p>ефективність та ускладнення при лікуванні пульпіту методом девітальної екстирпації.</p> <p>Девітальний ампутаційний та комбінований методи лікування пульпіту: суть, показання до застосування, етапи проведення.</p> <p><i>Методи обробки інструментально непрохідних кореневих каналів: медикаментозні засоби для хімічного розширення, муміфікації пульпи та імпрегнації непрохідних кореневих каналів. Депо-форез. Недоліки та можливі ускладнення (самостійна робота).</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - суть, показання та протипоказання до проведення девітальної ампутації при лікуванні пульпіту; - суть, показання та протипоказання до комбінованого методу лікування пульпіту; - етапи проведення девітальної ампутації та комбінованого методу при лікуванні пульпіту; - медикаментозні засоби для муміфікації пульпи; - методики імпрегнації кореневих каналів; - недоліки та можливі ускладнення. 	2
8.	<p>Силери та філери для пломбування кореневих каналів при пульпіті: групи, властивості, показання до застосування. Способи пломбування кореневих каналів при лікуванні пульпіту методом центрального штифта, латеральної конденсації гутаперчі, холодної і теплої вертикальної конденсації гутаперчі. Помилки та ускладнення.</p> <ul style="list-style-type: none"> - класифікація матеріалів для пломбування кореневих каналів; - групи, склад, позитивні та негативні якості, показання до використання силерів різних груп при лікуванні пульпіту; - види та властивості філерів; - способи пломбування кореневих каналів при лікуванні пульпіту методом центрального штифта, вертикальної конденсації гутаперчі, холодної і теплої латеральної конденсації гутаперчі; - помилки та ускладнення при пломбуванні кореневих каналів. 	2
	Розділ 4. «Периодонтит»	24
9.	<p>Периодонтит: етіологія, патогенез, класифікація (І.Г. Лукомського, М.А. Грошикова, С.А Вайндруха, МКХ- 10). Класифікація травм за Чуприніною Н.М.</p>	2

	(1985). <ul style="list-style-type: none"> - клінічні особливості будови періодонта, основні функції; - етіологія інфекційних та неінфекційних форм періодонтиту; - патогенез гострих та хронічних форм періодонтиту; - класифікація періодонтиту за І.Г. Лукомським, М.А. Грошиковим, С.А Вайндрухом, МКХ-10, їх основні відмінності, переваги та недоліки. 	
10.	Гострий медикаментозний і травматичний верхівковий періодонтит: етіологія, патоморфологія, клініка, діагностика. <ul style="list-style-type: none"> - причини розвитку гострого неінфекційного запалення періодонта; - механізм розвитку гострого медикаментозного і травматичного верхівкового періодонтиту; - класифікація травм за Чуприніною Н.М. (1985); - патоморфологія, клініка, діагностика медикаментозного періодонтиту; - патоморфологія, клініка, діагностика гострого травматичного періодонтиту; - внутрішньосиндромна диференціальна діагностика неінфекційних форм періодонтиту; - позасиндромна диференціальна діагностика неінфекційних форм періодонтиту. 	2
11.	Гострий серозний та гнійний верхівковий періодонтит: патоморфологія, клініка, діагностика, диференціальна діагностика. <ul style="list-style-type: none"> - причини розвитку гострого інфекційного запалення періодонта; - механізм розвитку гострого інфекційного періодонтиту; - патоморфологія, клініка, діагностика гострого серозного періодонтиту; - патоморфологія, клініка, діагностика гострого гнійного періодонтиту; - внутрішньосиндромна диференціальна діагностика інфекційних форм періодонтиту; - позасиндромна диференціальна діагностика інфекційних форм періодонтиту. 	2
12	Хронічний гранулюючий періодонтит: патоморфологія, клініка, діагностика, диференціальна діагностика. <ul style="list-style-type: none"> - причини розвитку хронічного запалення періодонта; - механізм розвитку хронічного запалення періодонта, його деструктивних форм; - патоморфологія, клініка, діагностика хронічного гранулюючого періодонтиту; - внутрішньосиндромна диференціальна діагностика хронічного гранулюючого періодонтиту - позасиндромна диференціальна діагностика хронічного гранулюючого періодонтиту. 	2
13.	Хронічний фіброзний, гранульоматозний періодонтит: патоморфологія, клініка, діагностика, диференціальна діагностика. <ul style="list-style-type: none"> - механізм розвитку хронічного запалення періодонта; - види гранульом; - клініка, діагностика хронічного гранульоматозного періодонтиту; - клініка, діагностика хронічного фіброзного періодонтиту; - внутрішньосиндромна диференціальна діагностика хронічного гранульоматозного періодонтиту; - позасиндромна диференціальна діагностика хронічного гранульоматозного періодонтиту. 	2
14.	Загострення хронічних форм верхівкового періодонтиту: етіологія, патоморфологія, клініка, діагностика, диференціальна діагностика. Клініка верхівкового періодонтиту, ускладненого періоститом.	2

	<ul style="list-style-type: none"> - причини розвитку загострення хронічного верхівкового періодонтиту, місцеві та загальні фактори; - клініка, діагностика загострення хронічного фіброзного періодонтиту; - клініка, діагностика загострення хронічного гранулюючого періодонтиту; - клініка, діагностика загострення хронічного гранульоматозного періодонтиту; - внутрішньосиндромна диференціальна діагностика загострення хронічного періодонтиту; позасиндромна диференціальна діагностика загострення хронічного верхівкового періодонтиту. 	
15	<p>Рентгенологічна діагностика хронічних форм періодонтиту. Поняття остеосклерозу, остеопорозу, деструкції, деформації, гіперцементозу та ін. Аналіз комп'ютерної томограми ділянки щелепно-лицевої області.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Визначення понять остеопорозу, остеосклерозу, деструкції кісткової тканини, гіперцементозу; - особливості рентгенологічної картини хронічних форм періодонтитів; - показання до проведення комп'ютерної томографії щелеп при діагностиці періодонтиту; <p>аналіз комп'ютерної томограми щелепно-лицевої ділянки.</p>	2
16.	<p>Лікування гострого серозного та гнійного верхівкового періодонтиту інфекційного та неінфекційного (медикаментозного та травматичного) походження. Невідкладна допомога. Послідовність та особливості етапів лікування. Антидот-терапія. Сучасні технології та інструменти для обробки кореневих каналів. Особливості пломбування.</p> <ul style="list-style-type: none"> - етапи лікування гострих форм верхівкового періодонтиту інфекційного походження; - особливості надання невідкладної допомоги пацієнту з гострим гнійним верхівковим періодонтитом; - антидот-терапія гострого медикаментозного періодонтиту; - вибір тактики лікування гострого травматичного періодонтиту в залежності від виду травми; <p>групи силерів, склад і властивості матеріалів для пломбування кореневих каналів, показання до їх використання.</p>	2
17.	<p>Лікування хронічних форм верхівкового періодонтиту однокорневих та багатокорневих зубів: принцип, послідовність та особливості етапів. Методи впливу на заапикальне вогнище інфекції. Пластичні нетвердіючі лікувальні пасти для тимчасової obturaції кореневих каналів: групи, склад, властивості. Ефективність лікування. Лікування верхівкового періодонтиту в скорочені терміни.</p> <ul style="list-style-type: none"> - етапи лікування хронічних форм верхівкового періодонтиту в залежності від етіологічного фактору; - можливі методи впливу на заапикальне вогнище інфекції; - групи, склад, властивості пластичних нетвердіючих лікувальних паст для тимчасової obturaції кореневих каналів; - показання та методика проведення односеансного методу лікування хронічних форм періодонтиту; - оцінка ефективності лікування деструктивних форм періодонтиту в найближчі та віддалені терміни; <p>план побудови реставрації зуба після ендодонтичного лікування.</p>	2
18.	<p>Використання фізичних факторів в комплексній терапії пульпіту та періодонтиту (УВЧ-терапія, діатермокоагуляція, внутрішньоканальний електрофорез, струм д'Арсонваля, флюктууючий, діадинамічний струми, озono-, лазеротерапія).</p>	2

	<ul style="list-style-type: none"> - показання та протипоказання для застосування фізичних методів в ендодонтії; - фізичні методи, які використовують при лікуванні пульпіту та періодонтиту; - діатермокоагуляція, суть методики, показання, особливості проведення; - анодна гальванізація, суть методики, показання, особливості проведення; - лікарський електрофорез, суть методики, показання, особливості проведення; - характеристика препаратів для лікарського електрофорезу в ендодонтії, особливості їх введення в тканини; - ультрафонофорез, суть методики, показання, особливості проведення; - мікрохвильова терапія, суть методики, показання, особливості проведення; - депофорез міді-кальцію, суть методики, показання, особливості проведення; - діадинамотерапія, суть методики, показання, особливості проведення; - використання УВЧ-терапії в ендодонтії. - флюктуоризація, біологічна дія, застосування в ендодонтії; - використання лазерів в ендодонтії. 	
19.	<p>Помилки в діагностиці та лікуванні періодонтиту. Причини, способи усунення та профілактики.</p> <p><i>Поняття реставрації зубів. Планування побудови реставрації після ендодонтичного лікування (самостійна робота).*</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - причини помилок в діагностиці періодонтиту; - причини помилок на етапах лікування періодонтиту; <p>способи усунення помилок при лікуванні періодонтиту.</p>	2
20	<p>Підсумковий контроль практичних навичок Блоку № 2 «Захворювання ендодонта (пульпіт, періодонтит)»</p> <ul style="list-style-type: none"> - діагностика різних форм пульпіту; - діагностика різних форм періодонтиту; - внутрішньосиндромна та позасиндромна диференціальна діагностика різних форм пульпіту та періодонтиту; - вибір методу та проведення лікування різних форм пульпіту в залежності від клінічної форми, віку, стану пацієнта, прохідності кореневих каналів тощо; - вибір тактики та проведення лікування різних форм періодонтиту в залежності від клінічної форми, розміру деструкції кісткової тканини віку, стану пацієнта тощо. 	2
	РАЗОМ	40

Самостійна робота

Самостійна робота студентів передбачає:

- опрацювання тем, які не входять до тем аудиторних занять;
- підготовка до практичних занять;
- підготовка до контролю підсумкових занять та складання практичних навичок.

№ з/п	Тема	Кількість годин
I	Самостійне опрацювання тем, які не входять до плану аудиторних занять	30
1	<p>Невідкладні стани на стоматологічному прийомі: причини виникнення, клінічні прояви, лікарська допомога.</p> <ul style="list-style-type: none"> - непритомність: причини розвитку, клінічні прояви, невідкладна допомога; - колапс: причини розвитку, клінічні прояви, невідкладна допомога; - алергологічний шок: причини розвитку, клінічні прояви, невідкладна допомога; - гіпертонічний криз: причини розвитку, клінічні прояви, невідкладна допомога; - гостра серцева недостатність: причини розвитку, клінічні прояви, невідкладна допомога; - кровотеча: причини розвитку, клінічні прояви, невідкладна допомога; - профілактика невідкладних станів на стоматологічному прийомі. 	4
2	<p>Теорії розвитку карієсу: суть, переваги та недоліки. Вклад вчених: Міллера, Д.А. Ентіна, І.Г. Лукомського, А.Е. Шарпенака, А.І. Рибаківа, П.А. Леуса, В.К. Леонтєва, В.Р. Окушко, Е.В. Боровського та ін.</p> <ul style="list-style-type: none"> - хіміко-паразитарна теорія Міллера: суть, позитивні та негативні якості; - фізико-хімічна теорія Д.А. Ентіна: суть, позитивні та негативні якості; - біологічна теорія І.Г. Лукомського: суть, позитивні та негативні якості; - вікова концепція зустрічних впливів на пульпу зуба А.І. Рибаківа: суть, позитивні та негативні якості; - поліетіологічна теорія В. Боровського, В.К. Леонтєва, П.А. Леуса: суть, позитивні та негативні якості; - вклад В.Р. Окушко в поняття резистентності твердих тканин зуба та їх значення у розвитку карієсу. 	4
3.	<p>Зміни кольору зубів (дисколорити) та методи їх усунення.</p> <ul style="list-style-type: none"> - класифікація дисколоритів зубів; - причини розвитку дисколоритів зубів; - клініка дисколоритів зубів; - вибір тактики усунення дисколориту в залежності від причини, належності зуба, віку тощо; - етапи лікування зубів з різними видами дисколориту. 	4
4.	<p>Диференціальна діагностика різних форм карієсу та некаріозних уражень зубів.</p> <ul style="list-style-type: none"> - внутрішньосиндромна диференціальна діагностика гострих та хронічних форм карієсу та некаріозних уражень зубів; - позасиндромна диференціальна діагностика гострих та хронічних форм карієсу та некаріозних уражень зубів. 	4

5	<p>Методи обробки інструментально непрохідних кореневих каналів: медикаментозні засоби для хімічного розширення, муміфікації пульпи та імпрегнації непрохідних кореневих каналів. Депофорез. Недоліки та можливі ускладнення.</p> <ul style="list-style-type: none"> - причини інструментальної непрохідності кореневих каналів; - медикаментозні засоби для хімічного розширення кореневих каналів: групи, механізм дії; - медикаментозні засоби для муміфікації пульпи та імпрегнації непрохідних кореневих каналів: механізм дії, методики; - депофорез: суть, показання до використання, методика проведення; - недоліки та можливі ускладнення при обробці непрохідних кореневих каналів. 	4
6	<p>Поняття реставрації зубів. Планування побудови реставрації після ендодонтичного лікування.</p> <ul style="list-style-type: none"> - відмінність поняття пломбування каріозної порожнини та реставрація зуба; - показання до реставрації зуба; - планування побудови реставрації після ендодонтичного лікування зубів; - підбір пломбувального матеріалу для реставрації зубів: визначення кольору, прозорості, групи пломбувального матеріалу в залежності від розташування зуба, ступеню його руйнування, призначення; - використання парапульпарних та всерединоканальних штифтів та вкладок з різних матеріалів при реставрації коронок зубів. 	10
II	Підготовка до практичних занять	70
III	Підготовка до контролю підсумкових занять та складання практичних навичок.	4
	РАЗОМ	104

Індивідуальні завдання

1. Створення навчальних відеофільмів по:
 - діагностиці та лікуванню захворювань твердих тканин зуба каріозного та некаріозного походження, захворювань ендодонта;
 - диференційній діагностиці стоматологічних захворювань у клініці терапевтичної стоматології.
2. Виготовлення засобів для унаочнення навчання (навчальних стендів, моделей, препаратів, тощо).
3. Підготовка наукових студентських робіт та доповіді на наукових студентських конференціях.
4. Участь у фахових студентських олімпіадах з дисципліни.
5. Участь у конкурсах професійної майстерності.

Перелік теоретичних питань для підготовки студентів до семестрової підсумкової атестації (Залік 5 семестр)

Блок 1 «Методи обстеження стоматологічного хворого. Ураження твердих тканин зуба»

Розділ 1. «Обстеження стоматологічного хворого з одонтопатологією».

1. Терапевтична стоматологія, як основна стоматологічна дисципліна. Задачі терапевтичної стоматології, взаємозв'язок із загальними клінічними та стоматологічними дисциплінами. Розділи терапевтичної стоматології. Вклад Є.М. Гофунга, І.О. Новіка у вирішення актуальних проблем стоматології.
2. Структура стоматологічної поліклініки та її терапевтичного відділення. Оснащення робочого місця лікаря-стоматолога. Етика та деонтологія в стоматології. Ятрогенні захворювання.
3. Професійні захворювання лікаря-стоматолога та їх профілактика.
4. Невідкладні стани в терапевтичній стоматології: причини розвитку, клінічні прояви. Надання невідкладної допомоги.

5. Принципи та схема обстеження стоматологічного хворого. Значення та інформативність суб'єктивного методу обстеження, послідовність його проведення.
6. Основні методи об'єктивного обстеження стоматологічного пацієнта: методика проведення, їх інформативність та значення.
7. Додаткові методи об'єктивного обстеження стоматологічного пацієнта: методика проведення, інтерпретація результатів.
8. Медична документація терапевтичного прийому: правила заповнення. Медична карта стоматологічного хворого (ф.043/О) – медичний, науковий та юридичний документ.
9. Гігієна порожнини рота. Засоби та методи. Склад, властивості мікробної біоплівки. Значення зубної бляшки в патогенезі карієсу зубів.
10. Визначення гігієнічного індексу за Федоровим-Володкіною, якісна і кількісна характеристика, інтерпретація результатів. Визначення гігієнічного індексу за Green-Vermillion, інтерпретація результатів.
11. Зубні нашарування. Види, склад. Механізм утворення зубного нальоту та зубного каменю. Значення зубної бляшки у виникненні карієсу.
12. Поняття професійної чистки зубів. Визначення, методи видалення зубних відкладень, засоби та інструменти.

Розділ 2 «Карієс та некаріозні ураження зубів».

1. Карієс зуба. Визначення. Епідеміологія карієсу: розповсюдженість, інтенсивність, приріст інтенсивності; методики їх визначення.
2. Карієс зуба. Визначення. Класифікація карієсу (робоча).
3. Теорія виникнення та розвитку карієсу Міллера. Суть, позитивні та негативні сторони.
4. Теорія виникнення та розвитку карієсу Д.А. Ентіна. Суть, позитивні та негативні сторони.
5. Теорія виникнення та розвитку карієсу А.І. Рибаківа. Суть, позитивні та негативні сторони.
6. Теорії виникнення та розвитку карієсу Є.В. Боровського. Суть, позитивні та негативні сторони.
7. Сучасне трактування етіології карієсу зубів. Види мікроорганізмів ротової порожнини. Фактори, що обумовлюють їх карієсогенність.
8. Тест емалевої резистентності. Суть, методика проведення, інтерпретація результатів.
9. Поняття структурної та функціональної резистентності емалі. Поняття та значення зубного ліквору.
10. Поняття резистентності твердих тканин зуба. Методика проведення та інтерпретація ТЕР-тесту.
11. Патоморфологія, клініка, діагностика гострого початкового (в стадії плями) карієсу.
12. Лікування гострого початкового карієсу (в стадії білої плями). Лікарські засоби, методика проведення.
13. Патоморфологія, клініка, діагностика гострого поверхневого карієсу.
14. Патоморфологія, клініка, діагностика хронічного поверхневого карієсу.
15. Патоморфологія, клініка, діагностика гострого середнього карієсу.
16. Послідовність і етапи лікування гострого середнього карієсу.
17. Патоморфологічні зміни тканин зубів при хронічному середньому карієсі.
18. Клініка, діагностика хронічного середнього карієсу.
19. Патоморфологія, клініка, діагностика гострого глибокого карієсу.
20. Лікування гострого та хронічного середнього карієсу.
21. Методи ізоляції зуба від слини. Набір для накладання кофердаму: склад, призначення. Накладання кофердаму в залежності від клінічної ситуації.
22. Послідовність та особливості етапів лікування гострого глибокого карієсу в одне відвідування. Лікувальні пасти: групи, склад, властивості, механізм дії, особливості приготування і накладання.
23. Лікування гострого глибокого карієсу в два відвідування. Послідовність та особливості етапів.
24. Патоморфологія, клініка, діагностика хронічного глибокого карієсу.
25. Лікування хронічного глибокого карієсу. Послідовність етапів та особливості лікування.
26. Квітучий карієс: визначення, причини розвитку, клінічні прояви та діагностика.
27. Вибір тактики препарування каріозних порожнин з урахуванням індивідуальної карієсрезистентності та вітальності зуба, властивостей пломбувальних матеріалів.
28. Лікування квітучого карієсу. Групи лікарських засобів, особливості призначення, дозування.
29. Патоморфологія, клініка та діагностика вторинного хронічного глибокого карієсу.

30. Причини виникнення та профілактика вторинного карієсу.
31. Некаріозні ураження зубів. Класифікація за Патрикєєвим. Патоморфологія, клініка та діагностика некаріозних уражень, що виникають до прорізування зубів: гіпоплазія, гіперплазія, ендемічний флюороз. Класифікація флюорозу зубів за А.К. Ніколішним.
32. Патоморфологія, клініка та діагностика некаріозних уражень, що виникають після прорізування зубів: травматичні та хімічні ураження.
33. Гіперестезія зубів: причини розвитку, види.
34. Лікування гіперестезії: групи сучасних десенситаїзерів, склад, властивості, методики використання.
35. Патоморфологія, клініка, діагностика, лікування клиноподібного дефекту.
36. Патоморфологія, клініка, діагностика, лікування ерозії емалі зуба.
37. Зміни кольору зубів (дисколорити) та методи їх усунення.
38. Поняття реставрації зубів. Планування побудови реставрації. Інструменти та аксесуари для її проведення та фінішної обробки.
39. Методи і засоби знеболення при лікуванні карієсу.
40. Профілактика карієсу. Визначення. Види профілактики. Значення індивідуальної та суспільної профілактики.
41. Використання фізичних методів в комплексній терапії карієсу: показання, протипоказання, механізм дії, методика проведення.

**Перелік практичних навичок до семестрової підсумкової атестації (Залік 5 семестр)
Блок 1 «Методи обстеження стоматологічного хворого. Ураження твердих тканин зуба»**

Розділ 1. «Обстеження стоматологічного хворого з одонтопатологією».

1. Обладнати стоматологічний кабінет і забезпечити його функціонування з дотриманням гігієнічних вимог та основ ергономіки в стоматології.
2. Використовувати правила техніки безпеки в роботі з електричними приладами, універсальними установками та зуболікарськими кріслами, сильнодіючими медикаментозними засобами, дрібним ендодонтичним інструментарієм. Надати лікарську допомогу при непритомності, колапсі, шоці, алергічних реакціях, гіпертонічному кризі.
3. Провести суб'єктивне обстеження пацієнта: зібрати скарги, анамнез захворювання і життя.
4. Провести основні методи об'єктивного обстеження: зовнішній огляд пацієнта, огляд присінка та власне порожнини рота.
5. Провести обстеження місця захворювання: огляд каріозної порожнини, зондування, перкусію, пальпацію.
6. Провести допоміжні методи обстеження пацієнта: термодіагностику, ЕОД, карієс-маркування (вігальне фарбування) тощо.
7. Дати оцінку результатів допоміжних методів обстеження пацієнта: термодіагностики, ЕОД, карієс-маркування (вігальне фарбування) тощо.
8. Оцінити результати клінічних аналізів крові та сечі.
9. Заповнити амбулаторну карту стоматологічного хворого, листок щоденного обліку пацієнтів.
10. Виписати направлення в фізіотерапевтичний кабінет, на консультацію до інших спеціалістів, на рентгенологічне, алергологічне обстеження.
11. Провести визначення гігієнічного індексу за Федоровим-Володкіною та дати оцінку стану гігієни порожнини рота.
12. Провести визначення гігієнічного індексу за Green-Vermillion та дати оцінку стану гігієни порожнини рота.
13. Провести видалення зубного нальоту, та зубного каменю різними способами: механічним, фізичним, хімічним.
14. Провести професійну гігієну порожнини рота.
15. Провести оцінку ефективності гігієни порожнини рота.

Розділ 2. «Карієс та некаріозні ураження зубів».

1. Діагностувати некаріозні ураження, що виникають до прорізування зубів: гіпоплазія, гіперплазія, флюороз зубів тощо.
2. Діагностувати некаріозні ураження, що виникають після прорізування зубів: травматичні

- ураження, хімічні ураження, ерозія емалі, гіперестезія, клиноподібний дефект.
3. Визначити розповсюдженість, інтенсивність та приріст інтенсивності карієсу.
 4. Визначити стан резистентності емалі (тест емалевої резистентності).
 5. Діагностувати гострий та хронічний початковий, поверхневий, середній, глибокий карієс, використовуючи основні та додаткові методи обстеження.
 6. Провести внутрішньосиндромну диференціальну діагностику різних форм карієсу.
 7. Діагностувати вторинний карієс депульпованих та недепульпованих зубів, використовуючи основні та додаткові методи обстеження.
 8. Діагностувати квітучий карієс, використовуючи основні та додаткові методи обстеження.
 9. Призначити загальне лікування квітучого карієсу. Призначити і провести неоперативне лікування гострого початкового карієсу (ремінералізуючу терапію).
 10. Призначити і провести оперативне лікування різних форм карієсу.
 11. Виконати аплікаційне, інфільтраційне, провідникове, інтралігаментарне, підокісне знеболення.
 12. Призначити і провести односеансний метод лікування гострого глибокого карієсу з використанням одонтотропних паст.
 13. Призначити і провести двохсеансний метод лікування гострого глибокого карієсу з використанням одонтотропних паст.
 14. Призначити по показанням фізичні методи при комплексному лікуванні карієсу та некаріозних уражень зубів.
 15. Призначити профілактичні заходи та провести профілактичні маніпуляції для запобігання виникнення карієсу;
 16. Виявити помилки та ускладнення при діагностиці та лікуванні карієсу, використовуючи основні та додаткові методи обстеження, провести їх усунення.

Перелік теоретичних питань для підготовки студентів до семестрової підсумкової атестації (Залік 6 семестр)

Блок 2. «Захворювання ендодонта (пульпіт, періодонтит). Етіологія, патогенез. Класифікація. Клініка, діагностика, лікування, профілактика»

Розділ 3 «Пульпіт»

1. Пульпіт. Визначення. Етіологія та патогенез. Класифікація пульпітів за Є.М. Гофунгом, Е.С. Яворською, Л.І. Урбанович.
2. Причини виникнення та клінічні прояви гострого травматичного пульпіту. Обґрунтування вибору методу лікування.
3. Патоморфологія, клініка, діагностика, гострого часткового пульпіту.
4. Патоморфологія, клініка, діагностика гіперемії пульпи.
5. Патоморфологія, клініка, діагностика гострого загального пульпіту.
6. Патоморфологія, клініка, діагностика гострого гнійного пульпіту.
7. Патоморфологія, клініка і діагностика хронічного простого пульпіту.
8. Патоморфологія, клініка і діагностика хронічного конкрементозного пульпіту.
9. Патоморфологія, клініка, діагностика хронічного гіпертрофічного пульпіту.
10. Патоморфологія, клініка, діагностика хронічного гангренозного пульпіту.
11. Патоморфологія, клініка, діагностика загострення хронічного простого пульпіту.
12. Патоморфологія, клініка, діагностика загострення хронічного гангренозного пульпіту.
13. Диференціальна діагностика гострого глибокого карієсу та хронічного простого пульпіту.
14. Диференційна діагностика гострого гнійного пульпіту та гострого гаймориту.
15. Диференційна діагностика гострого загального пульпіту та невралгії трійчастого нерва.
16. Диференційна діагностика гострого часткового пульпіту та загострення хронічного пульпіту.
17. Диференційна діагностика хронічного середнього карієсу та ерозії емалі.
18. Диференційна діагностика хронічного середнього карієсу та клиноподібного дефекту
19. Диференційна діагностика хронічного глибокого карієсу та хронічного гангренозного пульпіту.
20. Методи і засоби знеболення при лікуванні пульпіту. Премедикація: лікарські речовини, особливості проведення.
21. Ендодонтичний інструментарій: класифікація, стандарти ISO. Призначення, правила застосування.

22. Біологічний метод лікування пульпіту. Визначення. Показання та протипоказання. Послідовність та особливість етапів лікування. Обґрунтування вибору лікувальних паст.
23. Вітальна ампутація: визначення, показання, протипоказання. Послідовність та особливості етапів лікування. Можливі ускладнення.
24. Вітальна екстирпація: визначення, показання та протипоказання. Послідовність та особливості етапів лікування.
25. Девітальна екстирпація. Визначення, показання та протипоказання. Послідовність та особливості етапів лікування.
26. Комбінований метод лікування пульпіту. Визначення, послідовність та особливості етапів лікування.
27. Девітальна ампутація. Визначення. Показання та протипоказання. Ефективність методу. Послідовність та особливість етапів лікування.
28. Препарування кореневих каналів при лікуванні пульпітів Механічне та хімічне розширення кореневих каналів. Інструменти, сучасні технології.
29. Вибір сілера для пломбування кореневих каналів при пульпіті: групи, властивості, показання до застосування, методика пломбування.
30. Способи пломбування кореневих каналів при лікуванні пульпіту: метод центрального штифта, вертикальної конденсації гутаперчі, холодної і теплої латеральної конденсації гутаперчі. Помилки та ускладнення.
31. Помилки та ускладнення при лікуванні пульпіту. Профілактика, способи усунення.

Розділ 4 «Периодонтит»

1. Периодонтит. Визначення, етіологія та патогенез. Класифікація періодонтитів за І.Г.Лукомським, М.І.Грошиковим, С.А.Вайндрухом, МКХ-10.
2. Причини розвитку та клінічні прояви гострого верхівкового медикаментозного періодонтиту.
3. Причини розвитку та клінічні прояви гострого верхівкового травматичного періодонтиту.
4. Патоморфологія, клініка та діагностика гострого серозного верхівкового періодонтиту. Патоморфологія, клініка та діагностика гострого гнійного верхівкового періодонтиту.
5. Патоморфологія, клініка та діагностика хронічного фіброзного верхівкового періодонтиту.
6. Патоморфологія, клініка та діагностика хронічного гранулюючого верхівкового періодонтиту.
7. Патоморфологія, клініка та діагностика хронічного гранульоматозного верхівкового періодонтиту.
8. Патоморфологія, клініка, діагностика загострення хронічного гранулюючого періодонтиту.
9. Патоморфологія, клініка, діагностика хронічного гранульоматозного верхівкового періодонтиту.
10. Патоморфологія, клініка та діагностика загострення хронічного фіброзного верхівкового періодонтиту.
11. Диференційна діагностика хронічного середнього карієсу та хронічного фіброзного періодонтиту.
12. Диференційна діагностика гострого часткового пульпіту та гострого серозного періодонтиту.
13. Диференційна діагностика хронічного простого пульпіту та хронічного гранулюючого періодонтиту.
14. Диференційна діагностика гострого верхівкового гнійного періодонтиту та загострення хронічного періодонтиту.
15. Внутрішньо синдромна диференційна діагностика хронічних форм періодонтиту.
16. Механічна та медикаментозна обробка кореневих каналів при лікуванні верхівкового періодонтиту. Сучасні техніки та інструменти.
17. Лікування гострого серозного верхівкового періодонтиту інфекційної етіології: принцип лікування, послідовність та особливості етапів лікування.
18. Лікування гострого травматичного верхівкового періодонтиту. Особливості лікування в залежності від виду травми.
19. Лікування гострого медикаментозного верхівкового періодонтиту. Послідовність та особливість етапів лікування, антидот-терапія.
20. Лікування гострого верхівкового гнійного періодонтиту. Послідовність та особливості етапів. Невідкладна допомога.
21. Лікування хронічного фіброзного верхівкового періодонтиту. Послідовність та особливості етапів лікування.

22. Лікування хронічного верхівкового гранулюючого періодонтиту в одне відвідування: показання, методика. Послідовність та особливості етапів лікування. Вибір пломбувального матеріалу та методу пломбування кореневого каналу.
23. Послідовність та особливості етапів лікування хронічного гранульоматозного верхівкового періодонтиту. Методи впливу на за апікальне вогнище інфекції.
24. Лікування загострення хронічного гранульоматозного верхівкового періодонтиту. Послідовність та особливості етапів лікування. Послідовність та особливості етапів лікування загострення хронічного періодонтиту, ускладненого періоститом.
25. Лікування хронічного верхівкового періодонтиту в скорочені терміни. Показання. Послідовність та особливості етапів лікування.
26. Помилки та ускладнення при ендодонтичному лікуванні верхівкового періодонтиту. Профілактика, способи усунення.
27. Способи пломбування корневих каналів при лікуванні пульпітів, періодонтитів. Особливості вибору силерів та методу обтурації каналів за допомогою філерів (метод центрального штифта, вертикальної і латеральної конденсації гутаперчі).
28. Використання фізичних методів в комплексній терапії пульпітів, періодонтитів: показання, протипоказання, особливості призначення, методика проведення.

Перелік практичних навичок до семестрової підсумкової атестації (Залік 6 семестр)

Блок 2 «Захворювання ендодонта (пульпіт, періодонтит). Етіологія, патогенез. Класифікація. Клініка, діагностика, лікування, профілактика»

Блок 3 «Пульпіт».

1. Діагностувати різні за етіологією, патоморфологічними проявами форми гострого та хронічного запалення пульпи, використовуючи основні та додаткові методи обстеження.
2. Надати невідкладну допомогу пацієнту з гострим гнійним пульпітом.
3. Призначити по показанням та провести лікування пульпіту методом збереження життєдіяльності пульпи, використовуючи лікарські речовини різних груп в складі лікувальних паст. Виписати рецепти.
4. Призначити по показанням та провести лікування пульпіту вітальним ампутаційним методом, використовуючи лікарські речовини різних груп в складі лікувальних паст. Виписати рецепти.
5. Призначити по показанням та провести лікування пульпіту вітальним екстирпаційним методом, використовуючи лікарські речовини гемостатичної, антисептичної дії.
6. Призначити по показанням та провести лікування пульпіту девітальним екстирпаційним методом.
7. Призначити по показанням та провести лікування пульпіту девітальним ампутаційним методом, використовуючи лікарські речовини різних груп в складі муміфікуючих рідин та паст. Виписати рецепти.
8. Призначити по показанням та провести лікування пульпіту девітальним комбінованим методом, використовуючи лікарські речовини різних груп в складі муміфікуючих рідин та паст. Виписати рецепти.
9. Провести пломбування каналів, диференційовано обрати силери різних груп для різних клінічних ситуацій при лікуванні пульпітів.
10. Пломбувати кореневі канали при лікуванні пульпіту методами центрального штифта, вертикальної, холодної та теплої латеральної конденсації гутаперчі.
11. Виявити причини помилок та ускладнень і способи їх усунення при пломбуванні корневих каналів.

Блок 4 «Періодонтит».

1. Діагностувати різні за етіологією, патоморфологічними проявами форми гострого та хронічного запалення верхівкового періодонтиту, використовуючи основні та додаткові методи обстеження.
2. Проводити внутрішньосиндромну диференціальну діагностику різних форм верхівкового періодонтиту.
3. Проводити позасиндромну диференціальну діагностику різних форм верхівкового періодонтиту.
4. Проводити рентгенологічну діагностику хронічних форм періодонтиту.
5. Провести поетапне лікування гострих форм верхівкового періодонтиту в залежності від

етіологічних факторів.

6. Надати невідкладну допомогу пацієнту з гострим гнійним верхівковим періодонтитом.
7. Провести поетапне лікування хронічних форм верхівкового періодонтиту в залежності від етіологічних факторів, використовуючи різні методи впливу на заапикальне вогнище інфекції.
8. Призначити та провести лікування хронічного верхівкового періодонтиту в одне відвідування, використовуючи сучасні технології обробки та пломбування кореневого каналу.
9. Призначити фізичні методи при лікуванні різних форм періодонтиту: внутрішньоканальний електрофорез, депофорез, УВЧ-терапію, лазеротерапію, флюктуоризацію, д'Арсонвалізацію.
10. Виявляти помилки, допущені в діагностиці та на етапах лікування періодонтиту, проводити маніпуляції для їх усунення.

До складу білета на семестрову атестацію входять 2 теоретичних та 2 практичних питання. По одному з кожного розділу блоку. Так для білету на залік 5-го семестру входять: з Блоку 1 – одне теоретичне + одне практичне з Розділу 1 та 1 теоретичне + 1 практичне з Розділу 2.

Приклад «0» білета.

Білет № 0

1. Патоморфологія, клініка, діагностика хронічного гангренозного пульпіту.
– **максимальна кількість балів – 20.**
- 2.– Провести основні методи об'єктивного обстеження: зовнішній огляд пацієнта, огляд присінка та власне порожнини рота.
– **максимальна кількість балів – 20.**
3. Теорія виникнення та розвитку карієсу Міллера. Суть, позитивні та негативні сторони.
– **максимальна кількість балів – 20.**
4. Призначити і провести оперативне лікування різних форм карієсу.
– **максимальна кількість балів – 20.**

Всього максимальна кількість балів 80 балів.

Підсумкова семестрова атестація

Критерії допуску до складання підсумкового контролю.

До складання підсумкового контролю допускаються студенти, які були присутні на всіх практичних заняттях та лекціях, або відпрацювали пропущені заняття в установленому порядку, та набрали мінімальну кількість. Студенти, які мають заборгованість на кінець семестру, ліквідують її тільки з дозволу декана факультету. Сума балів для допуску утворюється від суми балів поточної успішності та балів за практичні навички та становить мінімально 70 балів та максимальна кількість – 120 балів. Позитивна оцінка на кожному практичному занятті в кожному семестрі навчання може коливатися, в залежності від кількості практичних занять. Оцінка нижче мінімальної кількості балів означає «незадовільно», таке заняття не зараховане і підлягає відпрацюванню в установленому порядку.

Підсумковий контроль в 5, 6, 7, 8, 9, 10 семестрах здійснюється після закінчення практичних занять у вигляді заліку/екзамену згідно графіку навчально-методичного відділу ЧНУ.

Підсумковий контроль (залік/екзамен) складається з перевірки теоретичних знань та практичних навичок. Максимальна кількість балів за підсумковий контроль (залік/екзамен) дорівнює 80 балів, мінімальна – 50. Перескладання підсумкового контролю проводиться 2 рази.

Таким чином загальна успішність з навчальної дисципліни складається:

- а) поточна успішність;
- б) практичні навички;
- в) підсумковий контроль (залік, усна відповідь).

Сума балів за семестр складає: поточна успішність – 70-120 балів, підсумковий контроль 50-80 балів максимально разом 200 балів, мінімально - 120.

Оцінка успішності студента

Блок 1 та 3 у 5 та 7 семестрі		Блок 2 та 4 у 6 та 8 семестрі	
	Min/Max кількість балів		Min/Max кількість балів
Практична робота 1	4,7-8,0	Практична робота 1	3,5-6,0
Практична робота 2	4,7-8,0	Практична робота 2	3,5-6,0

Практична робота 4	4,7-8,0	Практична робота 4	3,5-6,0
Практична робота 5	4,7-8,0	Практична робота 5	3,5-6,0
Практична робота 6	4,7-8,0	Практична робота 6	3,5-6,0
Практична робота 7	4,7-8,0	Практична робота 7	3,5-6,0
Практична робота 8	4,7-8,0	Практична робота 8	3,5-6,0
Практична робота 9	4,7-8,0	Практична робота 9	3,5-6,0
Практична робота 10	4,7-8,0	Практична робота 10	3,5-6,0
Практична робота 11	4,7-8,0	Практична робота 11	3,5-6,0
Практична робота 12	4,7-8,0	Практична робота 12	3,5-6,0
Практична робота 13	4,7-8,0	Практична робота 13	3,5-6,0
Практична робота 14	4,7-8,0	Практична робота 14	3,5-6,0
Практична робота 15	4,7-8,0	Практична робота 15	3,5-6,0
Разом	70-120	Практична робота 16	3,5-6,0
Підсумковий контроль	50-80	Практична робота 17	3,5-6,0
Всього	200	Практична робота 18	3,5-6,0
		Практична робота 19	3,5-6,0
		Практична робота 20	3,5-6,0
		Разом	70-120
		Підсумковий контроль	50-80
		Всього	200

Критерії оцінювання знань у 5 та 7 семестрах

Оцінкою 8,0-7,0 балів та 70-80 балів на заліку/екзамені (А за шкалою ECTS та 5 за національною шкалою) відповідь студента оцінюється, якщо вона демонструє глибокі знання всіх теоретичних положень і вміння застосовувати теоретичний матеріал для практичного аналізу і не має ніяких неточностей.

Оцінкою 6,0-6,9 балів та 60-69 балів на заліку/екзамені (В та С за шкалою ECTS та 4 за національною шкалою) відповідь оцінюється, якщо вона показує знання всіх теоретичних положень, вміння застосовувати їх практично, але допускаються деякі принципові неточності.

Оцінкою 5-5,9 балів та 50-59 балів на заліку/екзамені (D та E за шкалою ECTS та 3 за національною шкалою) відповідь студента оцінюється за умови, що він знає головні теоретичні положення та може використати їх на практиці.

Оцінка з дисципліни «Терапевтична стоматологія» в екзаменаційній відомості також виставляється за традиційною (національною) 4-бальною шкалою на основі кількості балів за всі розділи, що передбачені програмою дисципліни.

Шкала переводу середньої кількості балів за всі розділи, що передбачені програмою з дисципліни, у традиційну оцінку за 4-бальною шкалою

Кількість балів за визначені розділи дисципліни	Традиційна оцінка за 4-бальною шкалою
120 – 139,99	3
140 – 179,99	4
180 – 200	5

У разі, якщо студент не пересклав хоча б один підсумковий модульний контроль до початку нового семестру, він одержує за дисципліну традиційну оцінку «2» і оцінку ECTS «F», що є підставою для відрахування.

Методи навчання

При вивченні навчальної дисципліни «Терапевтична стоматологія» використовуються наступні методи навчання:

- вербальні (лекція, пояснення, розповідь, бесіда, інструктаж);
- наочні (спостереження, ілюстрація, демонстрація);
- практичні (різні види вправлення, виконання графічних робіт, проведення експерименту,

практики).

- пояснювально-ілюстративні або інформаційно-рецептивні, які передбачають пред'явлення готової інформації викладачем та її засвоєння студентами;
- репродуктивний, в основу якого покладено виконання різного роду завдань за зразком;
- метод проблемного викладу, котрий полягає в тому, що викладач ставить проблему і сам її вирішує, демонструючи протиріччя, якими характеризується процес пізнання, при цьому завдання студентів полягає в контролюванні послідовності викладення матеріалу, суттєвості доказів, прогнозуванні наступних кроків викладача; цей МН реалізується шляхом навчання студентів на проблемних ситуаціях з метою успішної попередньої підготовки до майбутньої роботи в реальних умовах практичних лікувальних закладів;
- частково-пошуковий або евристичний, спрямований на оволодіння окремими елементами пошукової діяльності, наприклад: викладач формулює проблему, студенти – гіпотезу;
- дослідницький, сутність якого полягає у організації викладачем пошукової творчої діяльності студентів шляхом постановки нових проблем і проблемних завдань.

Також використовуються методи навчання:

- що забезпечують сприймання і засвоєння знань студентами (лекції, самостійна робота, інструктаж, консультація);
- для застосування знань і набуття й закріплення умінь і навичок (практичні заняття, контрольні завдання, робота в клініці, проведення практики);
- для перевірки й оцінювання знань, умінь і навичок;
- для заохочення і покарання.

На кафедрі пропедевтики терапевтичної стоматології перевагу надають **активним методам навчання**, які спонукають студентів до активної розумової і практичної діяльності в процесі оволодіння навчальним матеріалом. Активне навчання припускає використання такої системи методів, яка направлена головним чином не на виклад викладачем готових знань, їх запам'ятовування і відтворення, а на самостійне оволодіння знаннями, і вміннями в процесі активної пізнавальної і практичної діяльності тобто не його вчать, а він вчиться.

До активних методів навчання відносяться:

- тематичні дискусії;
- мозковий штурм;
- імітаційні завдання;
- проблемний виклад;
- частково-пошукові, дослідницькі, евристичні методи;
- презентації;
- тренінги;
- ділова гра «Допуск в клініку»;
- професійний конкурс «Моя перша пломба»

Максимальна ефективність навчання досягається за умови раціонального системного поєднання різних методів.

Методи контролю

Для ефективної перевірки рівня засвоєння студентами знань, умінь і навичок з навчальної дисципліни «Терапевтична стоматологія» використовують різні методи й форми контролю.

Найпоширенішим методами контролю є: усний контроль, письмовий, тестовий, графічний, програмований контроль, практична перевірка, а також методи самоконтролю і самооцінки.

Контроль шляхом **усного опитування** сприяє опануванню логічним мисленням, виробленню і розвитку навичок аргументувати, висловлювати свої думки грамотно, образно, емоційно, обстоювати власну думку.

Усне опитування передбачає таку послідовність: формулювання запитань (завдань) з урахуванням специфіки навчальної дисципліни й вимог програми; підготовка студентів до відповіді та і викладу знань; корегування викладених у процесі відповіді знань; аналіз і

оцінювання відповіді.

Письмовий контроль. Призначення цього контролю – з'ясування в письмовій формі ступеня оволодіння студентами знаннями, уміннями й навичками з навчальної дисципліни, визначення їхньої якості – правильності, повноти, точності, усвідомленості, уміння застосувати теоретичні знання на практиці.

Письмова перевірка здійснюється у формі перевіркової (контрольної) роботи, написання розгорнутої відповіді на питання, тощо. Темі перевіркової (контрольної) роботи, завдання, вправи охоплюють програмний матеріал, є чітко сформульовані для виявлення знання фактичного матеріалу, відповідають рівню знань студентів і водночас вимагають від студента певних зусиль, необхідних для їх виконання. Домашні завдання (залежно від специфіки навчальної дисципліни) можуть виконуватися у вигляді написання коротких конспектів, замальовок, рефератів по темах, що винесені для самостійного опрацювання.

Основна перевага письмової перевірки – це те, що за короткий термін викладач має змогу скласти чітке уявлення про знання багатьох студентів. Результати перевірки чітко фіксовані. Письмові роботи зберігаються. Студенти мають змогу з'ясувати з викладачем деталі й неточності у власних відповідях, провести самоаналіз.

Тестовий контроль використовується для визначення рівня сформованості знань і вмінь з дисципліни «Пропедевтика терапевтичної стоматології». Виокремлюють тести відкритої форми (із вільно конструйованими відповідями) і тести закритої форми (із запропонованими відповідями).

Тестовий контроль використовують з метою визначення вхідного рівня знань та оцінки самопідготовки студента до кожної теми практичного заняття, а також перед виведенням підсумкових оцінок, як допуск до складання ПМК. Крім того, тести слугують засобом внутрішнього контролю для порівняння, визначення рівнів успішності окремих груп студентів, порівняльної характеристики різних форм і методів викладання.

Такий вид контролю дає змогу ефективніше використовувати час, ставить перед усіма студентами однакові вимоги, допомагає уникати надмірних хвилювань. Тестова перевірка унеможливує випадковість в оцінюванні знань, стимулює студентів до самоконтролю. Однак тест може виявити лише знання фактів, він заохочує до механічного запам'ятовування, а не до роботи думки.

Програмований контроль. Реалізується шляхом пред'явлення усім студентам стандартних вимог, що забезпечується використанням однакових за кількістю і складністю контрольних завдань, запитань. При цьому аналіз відповіді, виведення і фіксація оцінки здійснюється за допомогою індивідуальних автоматизованих засобів.

Практична перевірка застосовується для оцінки оволодіння системою практичних професійних умінь і навичок, і проводиться під час проведення практичних занять та підсумкових модульних контролях. Така перевірка дає змогу виявити, якою мірою студент усвідомив теоретичні основи цих дій.

Метод самоконтролю. Його суттю є усвідомлене регулювання студентом своєї діяльності задля забезпечення таких її результатів, які б відповідали поставленим завданням, вимогам, нормам, правилам, зразкам. Мета самоконтролю – запобігання помилкам і виправлення їх. Показник сформованості самоконтролю – усвідомлення студентом правильності плану діяльності та її операційного складу, тобто способу реалізації цього плану.

Метод самооцінки. Передбачає об'єктивне оцінювання студентом досягнутих результатів.

Для формування здатності до самоконтролю і самооцінки викладач мотивує виставляння оцінки, пропонує студенту самому оцінити свою відповідь. Дієвим засобом є й організація взаємоконтролю, рецензування відповідей товаришів. При цьому студент ознайомлюються із нормами й критеріями оцінювання знань. Взяття до уваги результатів самоконтролю і самооцінки знань викладачем при виставленні кінцевої оцінки робить їх вагомими, позитивно впливає на формування відповідальності за навчальну роботу, на виховання чесності, принципності, почуття власної гідності, дотримання принципів академічної доброчесності.

Оцінювання самостійної роботи: оцінювання самостійної роботи студентів, яка

передбачена в темі поряд з аудиторною роботою, здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному аудиторному занятті. Оцінювання тем, які виносяться лише на самостійну роботу і не входять до тем аудиторних навчальних занять, контролюється при захисті реферату та при підсумковому модульному контролі.

Методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни «Терапевтична стоматологія. Модуль 1, 2»;
2. Плани лекцій, практичних занять та самостійної роботи студентів;
3. Методичні розробки, тези, тексти, мультимедійні презентації лекцій з дисципліни;
4. Методичні вказівки для самостійної роботи студентів під час підготовки та на практичному занятті, включаючи тести та задачі для самоконтролю, відповідно до тем практичних занять. Методичні вказівки для самостійної роботи студентів над вивченням тем, що винесені на самостійне опрацювання.
5. Теоретичні питання та практичні завдання для контролю засвоєння змістових модулів;
6. Методичні рекомендації для викладачів до практичного заняття згідно календарного плану.
7. Ситуаційні задачі з банку ліцензійного іспиту «Крок 2» до кожного практичного заняття з алгоритмами їх вирішення.

Рекомендована література

Базова

1. Терапевтична стоматологія: Підручник для студентів стоматологічного факультету вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації / За ред. Анатолія Ніколішина – Вид. 2-ге, виправлене і доповнене. – Вінниця: Нова Книга, 2012. – 680 с.
2. Терапевтична стоматологія: У 4 т. — Т. 2. Карієс. Пульпіт. Периодонтит. Ротовий сепсіс: Підручник для мед. ВНЗ III—IV рів. акред. / За ред. А.В. Борисенка. - К.: Медицина, 2010. – 560 с.
3. Терапевтична стоматологія: підручник: У 4 т. – Т. 4. Захворювання слизової оболонки порожнини рота / М.Ф. Данилевський, А.В. Борисенко, М.Ю. Антоненко та ін. – К.: Медицина, 2010. – 640 с.
4. Терапевтична стоматологія: підручник: У 4 т. – Т. 3. Захворювання пародонта / М.Ф. Данилевський, А.В. Борисенко, А.М. Політун та ін.– К.: Медицина, 2008. – 616 с.

Допоміжна

1. Батіг В.М. Систематизоване викладення змісту навчальної дисципліни «Терапевтична стоматологія». Навчальний посібник. / В.М.Батіг, В.І.Струк. – Чернівці, 2016. – 227 с.
2. Галузевий медико-економічний стандарт надання стоматологічної допомоги на I, II та III рівнях: Амбулаторна допомога / [К.М. Косенко, Ю.М. Бахуринський, В.Я. Скиба та ін.]. – Одеса: Астропринт, 2000. – 384 с.
3. Додаткові методи обстеження у стоматології: навчальний посібник / Гасюк Н.В., Черняк В.В., Клітинська В.В., Бородач В.О. та ін. – Тернопіль, 2017. – 120 с.
4. Ковальов Є.В. Обстеження хворого та діагностика одонтопатології в клініці терапевтичної стоматології: навчально-методичний посібник / Є.В. Ковальов, І.Я. Марченко, М.А. Шундрік. – Полтава, 2005. – 124 с.
5. Ковальов Є.В. Периодонтит: навчальний посібник / Є.В. Ковальов, М.А. Шундрік, І.Я. Марченко. – Полтава, 2004. – 161 с.
6. Ковальов Є.В. Пульпіт. Патоморфологія. Клініка. Лікування: учбов. посібник / Є.В. Ковальов, В.М. Петрушанко, А.І. Сидорова. – Полтава, 1998. – 119 с.
7. Крок-2. Тести з терапевтичної стоматології. Збірник завдань для підготовки до тестового екзамену з терапевтичної стоматології. Тести по терапевтической стоматологии. Сборник заданий для подготовки к тестовому экзамену по терапевтической стоматологии./ За ред. Проф. А.В. Борисенка. – К. : ВСВ «Медицина», 2011. – 286 с.
8. Пропедевтика терапевтичної стоматології [Текст]: підруч. для студ. стом. факул. вищ. навч. закл. МОЗ України / Марченко І.Я., Назаренко З.Ю., Павленко С.А. та ін.; під заг. ред. Ткаченко І.М.; ВДНЗУ

«УМСА» – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2016 р. – 439 с.

Інформаційні ресурси

- [http://dental-ss.org.ua/load /kniga_stomatologia /terapevticheskaja/8](http://dental-ss.org.ua/load/kniga_stomatologia_terapevticheskaja/8)
- http://stomatbook.blogspot.com/p/blog-page_14.html
- [http://nashol.com/2011041354397/propedevtika-stomatologicheskikh zabolevanii-skorikova-l-a-volkov-v-a-bajenova-n-p.html](http://nashol.com/2011041354397/propedevtika-stomatologicheskikh-zabolevanii-skorikova-l-a-volkov-v-a-bajenova-n-p.html)
- <http://www.booksmed.com/stomatologiya/2393-propedevtika-stomatologicheskikh-zabolevaniy-skorikova.html>
- [http://dental-ss.org.ua/load/kniga_stomatologia/terapevticheskaja/8.](http://dental-ss.org.ua/load/kniga_stomatologia_terapevticheskaja/8)
- [http://stomatbook.blogspot.com/p/blog-page_14.html.](http://stomatbook.blogspot.com/p/blog-page_14.html)